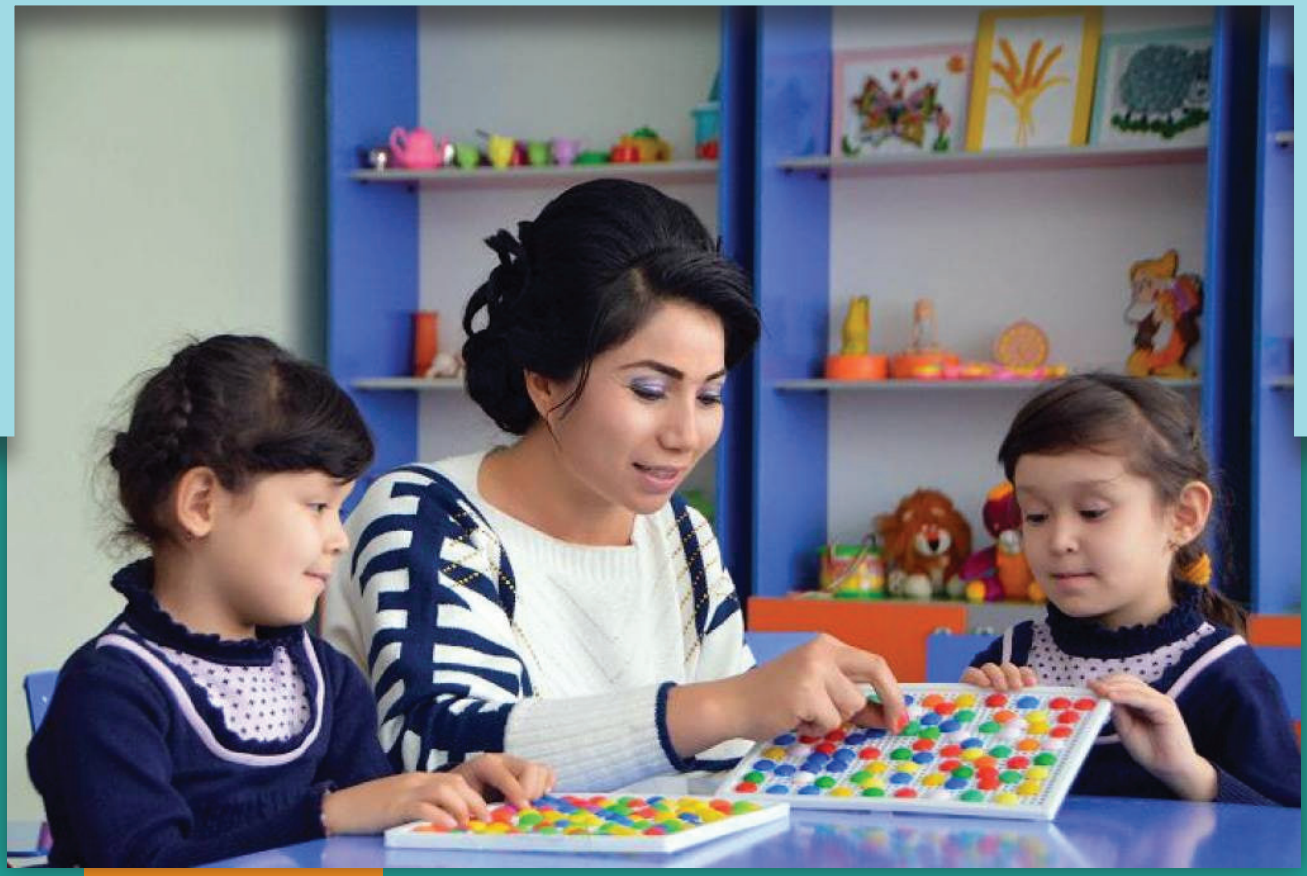
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(1)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 484 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Şoumarov Ğ. B. – Doctor of Psyçological Sciences, Academician
Qirğizboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Persçool and Sçool Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Şaripov Ş.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Şermuhammadov B.Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoşev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep Özyurek – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Ça – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Çief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi Özbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Şomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Ş.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Teçnical Sciences
Yuldaşeva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldaşeva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Taşkent State University of Economics
Aşurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Presçool and Sçool Education of the Kaşkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researçer of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Ta'lim jarayonida deontologik tamoyillar asosida nizolarni boşqariş 10
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna

Sun'iy intellekt asosida maktab öquvçilarining matematik xatolarini diagnostika qiliş va individual tavsiyalar şakllantirişning gibrid adaptiv modeli 15
Abdullayeva Nazokat Isayevna, Abdurazzoqova Zebuniso Tolmas qizi

Harbiy xizmatçilarning pedagogik mahoratini oşirişning ilmiy-metodik asoslari 21
Yadgarov Ravşan Ergaşeviç

Inklyuziv ta'limda logopedik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 27
Ikramova Dilafruz Furqat qizi, Ilhomova Malikaxon Dilşod qizi

Faoliyat markazlari vositasida maktabgaça yoşdagi bolalarning raqamli savodxonligini şakllantiriş metodikasi 30
Jo'rayeva Gulira'no Nazirjon qizi

Bölajak tasviriy san'at öqituvçilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirişda an'anaviy naqqoşlik san'atining pedagogik imkoniyatlari 36
Rözmetov Quvondiq Şanazaroviç

Pedagogik hamkorlik asosida ösmir yoşdagi öquvçilarda ijtimoiy voqelikka sezgirlikni tarbiyalaş mexanizmlari 42
Bazarova Gulnoza Ziyodulla qizi

Talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 47
Imomov Asliddin Abdurazoqoviç

Harakatli öyinlar yordamida boşlanğiç sinf öquvçilarining harakat faolligini oşiriş usullari 51
Ernazarova Ziyoda Erkin qizi

Sun'iy intellektning inson fikrlaş qobiliyatiga ta'siri: intellektual rivojlaniş uçun imkoniyatlar va tafakkur zaiflaşuvi xavfi 55
Tölaganov Abdumalik Abdiraximoviç

Jadidçilik harakatining vujudga kelişining ijtimoiy-tarixiy şart-şaroitlari 60
Nişonov Muhammad Bahodir öğli, Pulatov Şerdor Nematjonoviç

Maktabgaça ta'lim taşkilotlari direktorlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirişning nazariy-metodologik asoslari 66
A'zamova Malohat Nadjimovna

Söz yasalişi, morfologiya va sintaksisning özига xos xususiyatlari 70
Bobojanov Şaripboy Xudoşukiroviç

Inklyuziv ta'limda diskriminatsiyani oldini oliş va ularni psixologik qöllab quvvatlaş tamoyillari 74
Bozorova Muxlisa

Neyro logopediya va biometriya 78
Foiqova Diyora Anvar qizi

Bölajak öqituvçilarning metakognitiv faoliyatini rivojlantirişda refleksiv topşiriqlardan foydalaniş 83
Ibrohimova Şahlo Umarali qizi

3–4-sinf öquvçilarining badiiy asarlar öqişga qiziqişini oşirişning metod, şakl va vositalari 88
Rasulova Zohida Sindorovna

Raqamli ta'lim muhitida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirişning metodik tizimini integratsiyalaş 92
Talabova Dilrabo Tolibova

Informatika va uni öqitiş metodikasi fanini öqitişda adaptiv öquv dasturlari va virtual laboratoriyalardan foydalanişning metodik tizimi 98
Xomidov Zohidjon Adhamjon öğli

Развитие профессиональной компетентности будущих педагогов в условиях цифровизации образования 104
Шаланков Константин Константинович

Pedagogik loyihalaştiriş orqali öquvçilarning şaxsiy va ijtimoiy rivojlanişini ta'minlaş 109
Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyeviç, Nazarova Nilufar Ismailovna

Dual ta'lim va refleksiv kompetensiya: pedagog kasbiy rivojlanişining yangi imkoniyatlari 113
S. R. Mansurova

Bixevioristik yondaşuv futurologik könikmalarni rivojlantiruvçi pedagogik va psixologik omil sifatida 118
Nişonov Nodir Alimjanoviç

Linguoculturological Features of the Concept "Respect And Esteem" in English and Uzbek Cultures 121
Naimova Dildora Kaxramonovna

Klasterli yondaşuv asosida bölajak pedagoglarning forsayt kompetensiyasini rivojlantiriş 125
Sotbarov Atabek Asilbek öğli

Nizolar paydo bölişining psixologik omillari 132
Olimov Saydullo Soxobjonoviç

Matematikadan milliy öquv dasturi loyihasi mazmuni haqida 141
Djumayev Mamanazar Irgaşeviç

Professional Requirements for Prospective English Language Teachers in Teaching Writing to Students With Special Educational Needs 149
D. X. Saydazimova

"Bilingval öquv muhiti" va "kreativ modellaştiriş" tuşunçalarining mazmuni va özaro boğliqligi 154
Djabbarova Feruza Odilovna

Texnologiya darslarida sun'iy intellekt vositalari orqali öquvçilarning ijodiy fikrlaş qobiliyatini rivojlantiriş imkoniyatlari 161
Raxmatov A'zam Aşur öğli, Tursunova Sevara Jamşid qizi

Autistik spektr buzilişli bolalarning luğat boyligini rivojlantiriş va muloqot ko'nikmalarini şakllantiriş metodikasi 165
Tuxtayeva Maxfirat

Maktabgaça tayyorlov yoşdagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalaniş yöllari, şakl va vositalari 170
O'razova Maqsuda Şuhratning qizi

Raqamli hamkorlikda refleksiya va muqobil yeçimlarni yaratişning metodik imkoniyatlari 175
Yusupov Muxtorbek Roximoviç

Multimodal ta'lim texnologiyalari asosida pedagogik kadrlarni tayyorlaşning integrativ ilmiy-metodik tizimi 179
Sultonova Zaxro Baxtiyor qizi

Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanişning maktab matematika ta'limidagi imkoniyatlari va çeklovlari 186
Almuratov Shavkat Narpulatovich, Turdiqulova Xulkaroy Anvarovna, Yuldasheva Aziza Azamat qizi, Razzoqova Mahliyo Naimjonovna

Qalbing orom olar maqom eşitsang: özbek milliy mumtoz musiqa san'atining falsafiy, psixo-emotsional va ilmiy-akustik asoslari 192
Ergashxonov Baxodirxon Toxirxon o'g'li

Milliy qadriyatlar asosida bolalarning ijtimoiy moslaşuvini ta'minlaşda maktabgaça ta'lim taşkiloti va oila hamkorligi 197
I. N. Hasanova, Boymirzayeva Nodira Maxmudjon qizi

Maktabgaça ta'lim samaradorligini oşirişda Mariya Montessori va Reggio metodikalari 199
Maxmudova Zulfiya, Hoshimova Dilnoza

Boşlanğiç sinf öquvçilarida fazoviy tasavvurlarni konstruktiv faoliyat vositasida rivojlantiriş 202
Dehqonova Mahliyo Şuhrat qizi, Bakirova Şahlo Muxtor qizi

Zamonaviy oilada rollar taqsimotining ijtimoiy-psixologik omillari 207
Majidov Jasur Baxtiyaroviç

Ösmirlik davrida tolerantlikning psixologik tuzilmasi va emotsional-irodaviy determinantlari 212
Qozoqova Intizor Ismoyiljonovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarida gender stereotiplariga nisbatan tanqidiy tafakkurni rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 217
Xolmatova Zulfiya Tillavoldiyevna

Boşlanğiç ta'lim jarayonida steam ta'lim texnologiyalarini qöllaş orqali öquvçilarning kreativ fikrlaşini rivojlantiriş metodikasi 221
Djumayeva Zoxidaxon Muxammadjonovna, Aliyeva Navrözbibi Abdijalilovna

Oila va maktabgaça ta'lim taşkiloti hamkorligining pedagogik asoslari 225
Iminova Dilnoza Nasirovna

Kreativ yondaşuv asosida bölajak ingliz tili öqituvçilarining lingvometodik kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 228
Yuldaşeva Umida Maxmudovna

Boşlanğiç ta'lim jarayoniga antropologik yondaşuv asosida öquvçilarni intellektual rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 232
Oltiboyeva Kamola Şarofjon qizi

Инновационный подход к методам выразительного чтения в современном образовательном процессе Ташкентский университет гуманитарных наук 236
Пулатов Фуркат Тухтамуродович

Umumta'lim maktablarida iqtidorli öquvçilarni aniqlaş va ular bilan işlaş yöllari: jahon tajribasi tahlili 243
Zaynitdinova Masuda Abdukadirovna

Возможности "SMART"-технологий в образовании детей с ограниченными возможностями 250
Абдухоликова М. Б.

Inklyuziv ta'lim şaroitida koxlear implantli bolalarning eşituv-nutqiy faoliyatini taşkil etişning pedagogik şart-şaroitlari va metodik modeli 256
Mirzayeva Umidaxon Inamovna

Nemis tilida yozma nutq könikmalarini rivojlantirişning zamonaviy pedagogik usullari 261
Turamurodova Sevinç Anvarovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirişda tarbiyaçining pedagogik mahorati va interfaol öyinlarning özaro uyğunligi 264
Kamoldinova Muazzam Avazbek qizi

Maktabgaça ta'lim tizimida kadrlar malakasini oşiriş sifatiga ta'sir etuvçi taşkiliy-pedagogik va ijtimoiy-psixologik omillar 270
Raximova Shaxlo Baxtiyorovna

Bölajak tarbiyaçilarni maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarni jismoniy tarbiyalaşga tayyorlaşning pedagogik şart-şaroitlari 276
Ibraximov Sanjar Urunbayeviç

Voyaga yetmaganlar bilan professional muloqot jarayonida emotsional intellektning ahamiyati 282
Raxmanova Dilnoza Farmanovna

Katta guruh tarbiyalanuvçilarining STEAM ta'lim texnologiyasi asosida nutqiy komptensiyasini şakllantiriş metodikasi 286
Tairova Madinabonu Baxtiyarovna, Sohobova Oyşaxon Asatillo qizi

Şifoxona şaroitida uzoq muddat davolanayotgan bolalarga ta'lim berişning pedagogik xususiyatlari va usullari 291
Vorisova Zuhra Raufovna

Tarix yönalişi talabalarida yozma manbalarni tanqidiy talqin qilişning nazariy va metodologik asoslari 295
Ergashbayev Shoxruhbek Shuxratjon o'g'li

Современный подход к инновационному преподаванию русского языка в вузах Узбекистана 300
Камолова Гулхумор Жамолдиновна

Sport maşğulotlari jarayonida funksional tayyorgarlikni rivojlantirişning nazariy va metodik asoslari 306
Aşurov Asadillo

Zamonaviy adabiy ta'lim asosida öquvçilarda hayotiy könikmalarni aksiologik jihatdan rivojlantiriş konsepsiyasi 311
Nazarova Mohigul Akmalovna

Ösmir yoşdagi bolalarning ijtimoiy faolligini rivojlantirişga yönaltirilgan samarali pedagogik texnologiyalar ...315
Salohiddinova Ğ. B.

Pedagogical Potential of Developing Environmental Values in English Language Teaching Abstract 320
Xujanova Shaxina Abdullayevna, Xamrayeva Charos Norvoyevna

Talaba yoşlarda empatiya va hayotdan qoniqişning inklyuziv ta'limga boğliqligi 326
Mamadjanov Ismoiljon Ibragimdjon öğli

Oliy ta'limda RAG texnologiyasiga asoslangan intellektual öquv yordamçilari:
imkoniyatlar, çeklovlar va ilmiy böşliqlar 331
Ibragimova Manzura Jumaqul qizi, Zokirov Sanjarbek Ikromjon öğli

Talabalarning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasini takomillaştirişning didaktik imkoniyatlari ...336
T. M. Xasanova

Talabalarning falsafiy bilimlarini şakllantirişda sun'iy intellektdan foydalanişning ilmiy-metodik tizimi 341
Nodirbekov Furqatbek Umarjon öğli

Olamning lisoniy manzarasi xususida mulohazalar 345
Şodiyeva Şoxida Inatovna

Boşlanğiç sinf öqiş darsligida öqişning ikki maqsadi va matn turlari: pirls nuqtai nazaridan tahlil
(3-sinf "öqiş savodxonligi" darsligi misolida) 349
Boyçayeva Şarifa Saidkulovna

Umumta'lim maktablarida biologiya fanini (inson anatomiyasi bölimini) öqitişda
neyropedagogik usullardan foydalaniş metodikasi 354
D. T. Atabayeva

Bölajak musiqa öqituvçilarining çolğu ijroçilik kompetensiyalarini rivojlantirişda
refleksiv yondaşuvning pedagogik imkoniyatlari..... 358
Djumaniyazov Uktam Madrimoviç

Guruhiy hamkorlik va refleksiv yondaşuv asosida talabalarning kreativ fikrlaş kompetensiyasini
rivojlantiriş metodikasi 363
G. X. Eşmurodova, D. M. Xolmatova

Yangi Özbekistonda zamonaviy pedagogik yondaşuvlar (STEAM)..... 368
Xakimova Istoda Xolmurzo qizi

Uzoq muddatli davolanişda bölgan yurak qon tomiri tizimlariga ega bolalar uçun
moslaşuvçan ta'lim muhitini yaratiş 373
Xakimova Gulşat Abdusalomovna, Juzboyev Nurlan Ural öğli

Самостоятельное создание упражнений теневого повторения (shadowing) студентами в
процессе изучения китайского языка 379
Шасаидова Лола Шамаксудовна

Talabalarning ilmiy dunyoqaraşini rivojlantirişda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan
foydalanişning pedagogik imkoniyatlari 383
Axmedova Nasiba Açilovna

Формирование навыков постредакционного машинного перевода у будущих
переводчиков на основе технологий искуственного интеллекта 387
Арслонова Севара Неймат кизи

Boşlanğiç tayyorgarlik bosqiçidagi basketbolçilarda yönaliş almaştiriş tezligini rivojlantiruvçi
integratsiyalaşgan tezlik-kuç maşqlari majmuasi.....391
Razakov Sanjar Ataxonoviç

Umumiy örta ta'limda ustoz–şogird munosabatlarining pedagogik asoslari va
özaro işonç muhitini şakllantiriş mexanizmlari.....396
Qorayev Samaridin Barakayeviç

Talabalarning ai literacy kompetensiyasi: mazmun va şakllaniş şartlari 403
Botirova Dildora Dustkulovna

Bola manfaatlarini ta'minlaşda davlat maktabgaça ta'lim taşkiloti boşqaruv subyektlari va
mahalla hamkorligining taşkiliy-huquqiy asoslari.....407
Samandarova Nazokat Akmal qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kollaborativ yondaşuv asosida öqitişda ta'lim oluvçilarni guruhlarga ajratiş parametrlari 411
Normahamatova Inoyatxon Maxmudovna

Kiçik maktab yoşidagi bolalar tarbiyasida maktab, oila va mahalla hamkorligining pedagogik mexanizmlari....415
Abdumadjitova Iroda Islamovna

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining integrativ-metodik tayyorgarligini takomillaştirişning ustuvor yönalişlari 419
N. J. Jörayeva

Kiçik yoşdagi bolalarni rivojlantirişda raqamli va interaktiv ta'lim resurslaridan foydalanişning pedagogik imkoniyatlari....423
Mamatova Maftuna Nabijon qizi

Talabalarni milliy-ma'naviy qadriyatlar asosida tarbiyalaşning pedagogik şart-şaroitlari va taşkiliy-metodik ta'minoti....431
Abdullaeva Rayxon Atanazarovna

Boşlanğiç sinf öquvçilarida öqiş savodxonligi va matn bilan işlaş kompetensiyasini rivojlantirişning raqamli-didaktik texnologiyalari....437
Doniyarov Mavlonbek Araboviç

Zahiriddin Muhammad Bobur ijodining örganiliş tarixi 444
Mamaşukurova Niginaxon Xoljöra qizi

Bölajak pedagoglarda tanqidiy va ijodiy fikrlaşni uyğun rivojlantiriş metodikasi 448
Ernazarova Gulnora Oblaqulovna

Типичные произносительные ошибки студентов и пути их преодоления 453
Усманова Светлана Нематовна

Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку: возможности и методические ограничения 459
Юсупова Сохила Сайфиевна

Olamning lisoniy manzarasi xususida mulohazalar....465
Şodiyeva Şoxida Inatovna

Talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatida metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasi 469
Asadullayeva Nargiza Sayfullayevna

Texnologik ta'lim yönalişi talabalarining kasbiy kompetentligini şakllantirişda nazariy va amaliy tayyorgarlik uzviyligi 476
Qalandarova Örinpoşşa Yöldaşovna

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining pedagogik texnikasini rivojlantirişda metodologik yondaşuvlar integratsiyasi....480
Xolmöminova Bahora Abdujalolovna

UMUMIY ÖRTA TA'LIMDA USTOZ–ŞOGIRD MUNOSABATLARINING PEDAGOGIK ASOSLARI VA ÖZARO IŞONÇ MUHITINI ŞAKLLANTIRIŞ MEXANIZMLARI

Qorayev Samaridin Barakayeviç
Çirçiq davlat pedagogika universiteti
professori, pedagogika fanlari doktori (DSc)

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy örta ta'lim muassasalarida öqituvçi va öquvçi örtasidagi munosabatlarning pedagogik mohiyati, ularning tarixiy rivojlanişi hamda zamonaviy ta'lim şaroitida yuzaga kelayotgan muammolar tahlil qilingan. Öqituvçining kasbiy obrösi, öquvçilarning huquq va manfaatlari, pedagogik muloqot madaniyati hamda özaro işonç muhitini şakllantirişga ta'sir etuvçi omillar ilmiy adabiyotlar va xalqaro tadqiqotlar asosida örganilgan. Finlyandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur va Qozoğiston ta'lim tizimlarida pedagog va öquvçi munosabatlarini tartibga soliş tajribalari qiyosiy tahlil qilingan. Şuningdek, TALIS 2024 va PISA 2025 xalqaro tadqiqotlari natijalariga tayanib, Özbekiston umumiy örta ta'lim muassasalarida pedagogik munosabatlarni takomillaştirişning taşkiliy-pedagogik şart-şaroitlari hamda özaro işonçni mustahkamlaşga qaratilgan amaliy mexanizmlar taklif etilgan.

Kalit sözlar: ustoz–şogird munosabatlari, pedagogik muloqot, özaro işonç, pedagog maqomi, ta'lim muhiti, öquvçi huquqlari, pedagogik hamkorlik, nizolar profilaktikasi, bulling, pedagogik qöllab-quvvatlaş.

Abstract: This article analyzes the pedagogical essence of teacher–student relationships in general secondary education institutions, their historical development, and the challenges arising in modern educational settings. Factors influencing teachers' professional reputation, students' rights and interests, pedagogical communication culture, and the formation of an environment of mutual trust are examined based on scientific literature and international research. The experiences of Finland, Japan, South Korea, Singapore, and Kazakhstan in regulating teacher–student relationships are comparatively analyzed. Furthermore, drawing on the findings of the TALIS 2024 and PISA 2025 international studies, the article proposes organizational and pedagogical conditions for improving teacher–student relationships in Uzbekistan's general secondary education institutions, as well as practical mechanisms aimed at strengthening mutual trust.

Key words: teacher–student relationships, pedagogical communication, mutual trust, teacher status, educational environment, students' rights, pedagogical cooperation, conflict prevention, bullying, pedagogical support.

Аннотация: В данной статье анализируются педагогическая сущность взаимоотношений между учителем и учеником в учреждениях общего среднего образования, их историческое развитие, а также проблемы, возникающие в современных условиях образования. На основе научной литературы и международных исследований изучены факторы, влияющие на профессиональный авторитет учителя, права и интересы учащихся, культуру педагогического общения и формирование атмосферы взаимного доверия. Проведён сравнительный анализ опыта Финляндии, Японии, Южной Кореи, Сингапура и Казахстана в регулировании взаимоотношений между педагогами и учащимися. Кроме того, на основе результатов международных исследований TALIS 2024 и PISA 2025 предложены организационно-педагогические условия совершенствования педагогических взаимоотношений в учреждениях общего среднего образования Узбекистана, а также практические механизмы, направленные на укрепление взаимного доверия.

Ключевые слова: взаимоотношения учителя и ученика, педагогическое общение, взаимное доверие, статус педагога, образовательная среда, права учащихся, педагогическое сотрудничество, профилактика конфликтов, буллинг, педагогическая поддержка.

KIRIŞ

Zamonaviy ta'lim tizimida ta'lim sifatini oşiriş nafaqat öquv dasturlari, pedagogik texnologiyalar va moddiy-texnik imkoniyatlarga, balki ta'lim jarayoni iştirokçilari örtasida şakllangan ijtimoiy-psixologik va pedagogik munosabatlarga ham bevosita boğliqdir. Ayniqsa, öqituvçi va öquvçi örtasidagi özaro hurmat, işonç va hamkorlikka asoslangan munosabatlar ta'lim jarayonining samaradorligiga ta'sir etuvçi muhim omillardan biri sifatida qaraladi.

Şarq pedagogik tafakkurida ustoz–şogird munosabatlari qadimdan ma'naviy-axloqiy tarbiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etilgan. Özbek xalqining "Ustoz – otangdek uluğ" degan hikmati ham pedagog şaxsiga bölgan hurmat, uning jamiyatdagi örni va tarbiyaviy mas'uliyatini ifodalaydi. Şu bilan birga, bugungi ta'lim şaroitida mazkur an'anaviy munosabatlar yangi ijtimoiy, huquqiy va pedagogik talablar asosida yangiça mazmun kasb etmoqda.

Jumladan, ta'lim oluvçilar huquqlarining kengayişi, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanişi, ota-onalarning ta'lim jarayonidagi iştiroki ortişi hamda pedagogik faoliyatga qoyilayotgan talablarning özgarişi öqituvçi va öquvçi munosabatlariga zamonaviy yondaşuvlarni rivojlantiriş zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Xalqaro tadqiqotlarda ta'lim muhitidagi ayrim nizoli vaziyatlar, öquvçilarning intizomi bilan boğliq qiyinçiliklar va pedagoglarga nisbatan hurmatsiz munosabatlar öqituvçilarning kasbiy faoliyatiga salbiy ta'sir körsatişi mumkinligi qayd etiladi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot taşkiloti (OECD) tomonidan ötkazilgan TALIS 2024 tadqiqoti natijalariga köra, öqituvçilarning 45 foizi sinfda intizomni saqlaşni, 18 foizi esa öquvçilar tomonidan qörqitiş yoki oğzaki haqoratga duç kelişni kasbiy stress manbai sifatida baholagan [3].

Mazkur körsatkiçlar pedagogik munosabatlarni faqat şaxslararo muloqot doirasida emas, balki ta'limni taşkil etiş, pedagoglarni kasbiy qöllab-quvvatlaş va xavfsiz ta'lim muhitini ta'minlaş bilan boğliq keng qamrovli masala sifatida örganiş maqsadga muvofiqligini körsatadi.

Tadqiqotning maqsadi – umumiy örta ta'lim muassasalarida ustoz–şogird munosabatlarini takomillaştirişga ta'sir etuvçi pedagogik omillarni aniql aş, xorijiy tajribalarni qiyosiy tahlil qiliş hamda özaro işonç muhitini şakllantirişning taşkiliy-pedagogik mexanizmlarini asoslaşdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Ustoz–şogird munosabatlari pedagog va ta'lim oluvçi örtasidagi ta'limiy, tarbiyaviy, ijtimoiy hamda axloqiy aloqalarni qamrab oluvçi köp qirrali pedagogik jarayondir. Mazkur munosabatlar öqituvçining bilim beruvçi va tarbiyalovçi sifatidagi faoliyati bilan bir qatorda, öquvçining şaxsiy rivojlanişi, mustaqil fikrlaşi va ijtimoiy munosabatlarga kirişişiga ham xizmat qiladi.

Tarixiy jihatdan pedagogik munosabatlarning şakllanişi jamiyatda bola şaxsiga nisbatan mavjud qaraşlar bilan bevosita boğliq bölgan. An'anaviy ta'lim tizimlarida öqituvçi ta'lim jarayonining asosiy boşqaruvçisi sifatida e'tirof etilgan, öquvçidan esa belgilangan talablarga rioya qiliş kutilgan.

Keyinçalik insonparvar pedagogik qaraşlarning rivojlanişi natijasida bolaga ta'lim jarayonining faol iştirokçisi sifatida munosabatda böliş ğoyasi şakllandi. Xususan, Yan Amos Komenskiy ta'limni öquvçining yoş xususiyatlari, qiziqişlari va tabiiy rivojlaniş qonuniyatlariga muvofiq taşkil etiş zarurligini ilgari surgan. XX asr oxiriga kelib esa bola huquqlarini himoya qilişga qaratilgan xalqaro huquqiy yondaşuvlar pedagogik munosabatlarning mazmuniga sezilarli ta'sir körsatdi.

1989-yilda qabul qilingan BMTning Bola huquqlari töğrisidagi konvensiyasi ta'lim muhitida bolaning şa'ni, qadr-qimmati va xavfsizligini ta'minlaşga oid umume'tirof etilgan tamoyillarni mustahkamladi [1].

Şu bilan birga, öquvçi huquqlarini ta'minlaş öqituvçining kasbiy mavqeini pasaytiriş yoki uning pedagogik talablarini çeklaş sifatida talqin etilmasligi maqsadga muvofiq. Pedagog va öquvçining özaro huquq hamda majburiyatlarini uyğunlaştiriş ta'lim jarayonida barqaror munosabatlarni şakllantirişga xizmat qiladi.

D.L. Roorda, H.M.Y. Koomen, J.L. Spilt va F.J. Oort tomonidan 99 ta tadqiqot natijalari asosida amalga oşirilgan metatahlilda öqituvçi va öquvçi örtasidagi ijobiy emotsional munosabatlar öquvçilarning ta'lim jarayonidagi faol iştiroki va akademik natijalari bilan boğliq ekani aniqlangan [7].

Uşbu natijalar pedagogik muloqot sifati öquvçilarning nafaqat xulq-atvori, balki öqişga munosabati, motivatsiyasi va öquv faolligi bilan ham boğliq ekanini körsatadi.

J. Yoon va M. Rönnlund Finlyandiya hamda Janubiy Koreya maktablarida pedagogik nazorat va öquvçi mustaqilligi örtasidagi munosabatlarni örganib, ta'lim jarayonida mazkur ikki omilning mutanosibligini ta'minlaş muhimligini qayd etgan [8]. Mualliflarning tahliliga köra, pedagogning nazorat funksiyasi va öquvçining mustaqil qaror qabul qiliş imkoniyati turli ta'lim muhitlarida öziga xos şakllarda namoyon böladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda ilmiy-nazariy tahlil, tarixiy-pedagogik yondaşuv, qiyosiy tahlil, normativ-huquqiy hujjatlarni örganiş, tizimlaştiriş va umumlaştiriş metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning nazariy manbalarini pedagogik munosabatlar, ta'lim muhiti, öqituvçining kasbiy faoliyati va öquvçilar xavfsizligiga bağişlangan ilmiy işler taşkil etdi. Empirik ma'lumotlarning ikkilamçi tahlili uçun OECD taşkilotining TALIS 2024 va PISA 2025 hisobotlari, şuningdek, bulling profilaktikasi böyiça ötkazilgan xalqaro tadqiqotlar natijalaridan foydalanildi.

Tadqiqot doirasida Finlyandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur va Qozoğiston ta'lim tizimlarida pedagogik munosabatlarni tartibga solişning huquqiy va taşkiliy yondaşuvlari örganildi. Özbekistonda pedagog maqomini mustahkamlaşga qaratilgan normativ-huquqiy asoslar xorijiy tajribalar bilan qiyoslanib, ularni umumiy örta ta'lim muassasalari şaroitida qöllaş imkoniyatlari tahlil qilindi.

Maqola mavjud ilmiy va rasmiy manbalar tahliliga asoslanadi. Taklif etilayotgan taşkiliy-pedagogik mexanizmlarning amaliy samaradorligini alohida tajriba-sinov tadqiqotlari orqali tekşiriş maqsadga muvofiq.

TAHLIL VA NATIJALAR

Şundan kelib çiqib, ustoz–şogird munosabatlarining pedagogik mohiyatini özaro boğliq uç jihat orqali ifodalaş mumkin.

Birinçisi - ta'limiy hamkorlik, ya'ni öqituvçi va öquvçining belgilangan ta'lim maqsadlariga erişiş yölidagi birgalikdagi faoliyati.

İkkinçisi - ijtimoiy-axloqiy munosabat, ya'ni pedagogik muloqotda özaro hurmat, adolat, mas'uliyat va şaxs qadr-qimmatini e'tirof etiş tamoyillarining amal qilişi.

Uçinçisi - pedagogik işonç, ya'ni öquvçining öqituvçi tomonidan adolatli munosabat, qöllab-quvvatlaş va xolis baholaşga işonişi, pedagogning esa öquvçining imkoniyatlari va rivojlaniş salohiyatini e'tirof etişidir.

Mazkur jihatlar birgalikda amal qilgandagina pedagogik munosabatlar barqaror va rivojlantiruvçi xususiyat kasb etadi.

Bugungi ta'lim muassasalarida öqituvçi va öquvçi munosabatlarining özgarişiga bir qator pedagogik, ijtimoiy va taşkiliy omillar ta'sir körsatmoqda.

Avvalo, pedagogik faoliyatning murakkablaşuvi öqituvçidan nafaqat fanni puxta bilişni, balki sinfni boşqariş, turli xarakter va ehtiyojga ega öquvçilar bilan samarali muloqot qiliş, nizoli vaziyatlarni bartaraf etiş hamda ota-onalar bilan hamkorlik örnatiş könikmalarini ham talab qilmoqda.

TALIS 2024 natijalariga köra, OECD mamlakatlari böyiça öqituvçilarning 52 foizi ma'muriy işler hajmini, 45 foizi sinfda intizomni ta'minlaşni kasbiy stress omillari sifatida körsatgan. Ayniqsa, beş yilgaça iş stajiga ega pedagoglarning 55 foizi uçun sinfda intizomni ta'minlaş stress manbai hisoblanadi. Tajribali öqituvçilarda mazkur körsatkiç 41 foizni taşkil etgan [3].

Bu natijalar pedagoglarning kasbiy tayyorgarligida sinf boşqaruvi, pedagogik muloqot va murakkab vaziyatlarda qaror qabul qiliş könikmalarini şakllantirişga alohida e'tibor qaratiş zarurligini körsatadi.

Y. Yang, L. Qin va L. Ning tomonidan AQŞ, Angliya, Janubiy Koreya hamda Meksika ma'lumotlari asosida ötkazilgan tadqiqotda maktabdagi zöravonlik holatlari öqituvçilarning kasbiy faollik darajasi bilan salbiy boğliq ekani aniqlangan. Şu bilan birga, öqituvçining öz kasbiy imkoniyatlariga işonçi va maktab jamoasidagi ijobiy munosabatlar uşbu salbiy ta'sirni yumşatişi mumkinligi körsatilgan [9].

Mazkur holat pedagogik nizolarni faqat intizomiy çoralar vositasida hal etiş yetarli emasligini anglatadi. Nizolarning oldini oliş uçun öqituvçining kasbiy barqarorligi, öquvçilarning ijtimoiy-emotsional könikmalari va maktab jamoasidagi hamkorlik munosabatlarini birgalikda rivojlantiriş talab etiladi.

Şu nuqtayi nazardan, pedagogik munosabatlarga ta'sir etuvçi asosiy omillarni quyidagi guruhlarga ajratiş mumkin:

1. **Pedagogik omillar** - öqituvçining kasbiy kompetentligi, sinfni boşqariş mahorati, pedagogik odob va muloqot madaniyati.
2. **Ijtimoiy omillar** - oila va maktab hamkorligi, jamoatçilik munosabati, pedagog kasbining ijtimoiy nufuzi.
3. **Psixologik omillar** - öquvçining yoş va individual xususiyatlari, emotsional holati, pedagogning stressga bardoşliligi.
4. **Taşkiliy omillar** - maktabda psixologik xizmat, murabbiylik, nizolarni hal etiş va pedagoglarni qöllab-quvvatlaş tizimining mavjudligi.

5. **Huquqiy omillar** - pedagog va öquvçining huquqlari, majburiyatlari hamda xavfsizligini ta'minlovçi qonunçilik mexanizmlari.

Uşbu omillarning özaro boğliqligi ustoz–şogird munosabatlarini yaxşilaşda kompleks pedagogik yondaşuv zarurligini belgilaydi.

Ta'lim tizimi rivojlangan mamlakatlar tajribasi pedagogik munosabatlarni tartibga solişning yagona universal usuli mavjud emasligini körsatadi. Mamlakatlar ijtimoiy-madaniy xususiyatlari va ta'limni boşqariş an'analariga muvofiq turli taşkiliy hamda huquqiy mexanizmlardan foydalanadi.

Finlyandiya tajribasi pedagogik munosabatlarni hamkorlik va öquvçi mustaqilligini qöllab-quvvatlaş asosida taşkil etişga e'tibor qaratişi bilan ahamiyatlidir. Mazkur ta'lim tizimida öquvçilar bilan işlaş mas'uliyati faqat sinf öqituvçisi zimmasiga yuklatilmay, maktabning boşqa pedagogik va yordamçi mutaxassislari bilan taqsimlanadi [8].

Finlyandiyada işlab çiqilgan KiVa bullingga qarşi dasturi ham maktabda xavfsiz ijtimoiy muhitni şakllantirişda kompleks yondaşuvning amaliy namunasidir. A. Kärnä va hammualliflar tomonidan 78 ta maktabda 8 237 nafar öquvçi iştirokida ötkazilgan tadqiqot uşbu dasturning bulling va undan jabrlaniş holatlarini kamaytirişda ijobiy samara berişini körsatgan [10].

Şuningdek, H. Gaffney, D.P. Farrington va M.M. Ttofi tomonidan amalga oşirilgan metatahlilda maktablarda bulling profilaktikasi dasturlari umuman ijobiy natija berişi, biroq samaradorlik mamlakatlar va dasturlar kesimida farqlanişi aniqlangan [11].

Mazkur natijalardan kelib çiqib, Finlyandiya tajribasining muhim pedagogik jihati nizolar yuzaga kelgandan keyin ularni bartaraf etiş bilangina çeklanmasdan, salbiy munosabatlarning oldini oluvçi maktab muhitini şakllantirişga e'tibor qaratişdan iborat, degan xulosaga keliş mumkin.

Janubiy Koreya tajribasi pedagoglarning kasbiy huquqlarini himoya qiliş va ta'lim jarayonidagi mas'uliyat chegaralarini belgilaş jihatidan e'tiborga molik. Mamlakatda 2023-yil 21-sentabrda pedagoglarning huquqlari va qonuniy tarbiyaviy faoliyatini himoya qilişga qaratilgan törtta qonunga özgartirişlar qabul qilingan [15].

Uşbu yondaşuv pedagogik faoliyatda öqituvçining qonuniy talablari, ota-onalar bilan munosabatlar va ta'lim muassasasi rahbariyatining mas'uliyatini huquqiy jihatdan muvofiqlaştiriş zarurligini körsatadi.

Yaponiya tajribasida öquvçilar örtasidagi salbiy munosabatlarni erta aniql aş, röyxatga oliş va profilaktika çoralarini taşkil etişga katta ahamiyat beriladi. Yaponiya Ta'lim, madaniyat, sport, fan va texnologiyalar vazirligi ma'lumotlariga köra, 2024-moliyaviy yilda maktablarda 769 022 ta bulling holati qayd etilgan [12].

Mazkur körsatkiçning yuqoriligini faqat zöravonlik holatlari köpayişi bilan izohlaş töğri bölmaydi. Çunki murojaatlarni qayd etiş, aniql aş va hisobga oliş mexanizmlarining takomillaşuvi ham rasmiy statistikaga ta'sir körsatadi. Şu bois Yaponiya tajribasi maktab muhitidagi muammolarni yaşirmasdan, ularni tizimli monitoring qiliş muhimligini körsatadi.

Singapur tajribasida ta'lim muassasasi va oila örtasidagi hamkorlik munosabatlarini takomillaştiriş ustuvor ahamiyat kasb etadi. 2024-yilda yangilangan maktab va oila hamkorligiga oid tavsiyalarda pedagoglar va ota-onalar örtasida özaro hurmatga asoslangan muloqotni şakllantiriş, farzand tarbiyasida birgalikdagi mas'uliyatni kuçaytiriş hamda raqamli muhitda soğlom munosabatlarni rivojlantiriş belgilangan [13].

Qozoğiston tajribasi pedagog maqomini huquqiy jihatdan mustahkamlaş bilan tavsiflanadi. Mamlakatda 2019-yil 27-dekabrda qabul qilingan "Pedagog maqomi töğrisida"gi qonun pedagoglarning kasbiy huquqlari, ijtimoiy kafolatlari va faoliyatini himoya qilişga qaratilgan [14].

Xorijiy tajribalarni umumlaştiriş natijasida pedagogik munosabatlarni takomillaştirişning asosiy yönalişlarini quyidagi jadvalda ifodalaş mumkin.

1-jadval: **Xorijiy mamlakatlarda pedagogik munosabatlarni takomillaştiriş yondaşuvlarining qiyosiy tahlili**

Mamlakat	Asosiy yondaşuv	Pedagogik ahamiyati
Finlyandiya	Hamkorlikka asoslangan ta'lim muhiti va kompleks profilaktika	Özaro işonçni mustahkamlaş, öquvçilar mustaqilligi va xavfsizligini ta'minlaş
Janubiy Koreya	Pedagoglarning qonuniy faoliyati va kasbiy huquqlarini himoya qiliş	Öqituvçining kasbiy mavqei va ta'lim jarayonidagi huquqiy kafolatlarini kuçaytiriş
Yaponiya	Nizolar va bulling holatlarini erta aniql aş hamda monitoring qiliş	Salbiy holatlarning oldini oliş va öz vaqtida pedagogik yordam körsatiş
Singapur	Maktab va oila hamkorligini tartibga soliş	Ota-onalar va pedagoglar örtasida konstruktiv muloqotni rivojlantiriş
Qozoğiston	Pedagog maqomini qonunçilik asosida mustahkamlaş	Pedagogik faoliyatning huquqiy kafolatlari va ijtimoiy nufuzini oşiriş

Jadvalda keltirilgan yondaşuvlar turli mamlakatlarda pedagogik munosabatlar muammosiga huquqiy, taşkiliy va tarbiyaviy çoralarni özaro muvofiqlaştiriş orqali yondaşilayotganini körsatadi.

Şuningdek, xorijiy tajribalarni mahalliy ta'lim tizimiga töğridan-töğri köçiriş emas, balki ularni milliy qadriyatlar, pedagogik an'analar va ta'lim muassasalarining mavjud imkoniyatlariga moslaştiriş muhim hisoblanadi.

Özbekistonda pedagog şaxsiga hurmat, ustoz–şogird an'analarini davom ettiriş va ta'limning tarbiyaviy ahamiyatini kuçaytiriş milliy ta'lim siyosatining muhim yönalişlaridan hisoblanadi.

Özbekiston Respublikasining 2024-yil 1-fevralda qabul qilingan "Pedagogning maqomi töğrisida"gi O'RQ–901-sonli1 Qonuni pedagoglarning huquqlari, majburiyatlari va kasbiy faoliyatining asosiy kafolatlarini belgilab berdi. Unga köra, pedagogning huquqlari, şa'ni, qadr-qimmati va işçanlik obrösi davlat himoyasi ostida böladi [2].

Mazkur huquqiy asos pedagogik munosabatlarda öqituvçining kasbiy mustaqilligini ta'minlaş, uning qonuniy faoliyatiga aralaşuvlarning oldini oliş va ta'lim muassasalarida pedagoglar uçun munosib mehnat şaroitlarini yaratişga xizmat qiladi.

Şu bilan birga, pedagogning kasbiy huquqlarini himoya qiliş öquvçilarning xavfsizligi, qadr-qimmati va ta'lim oliş huquqini ta'minlaş bilan birgalikda amalga oşirilişi lozim.

OECD tomonidan e'lon qilingan PISA 2025 tadqiqotining Özbekiston böyiça natijalari ham maktab muhitini ilmiy tahlil qiliş uçun muhim ma'lumotlarni taqdim etadi.

Unga köra, Özbekistondagi 15 yoşli öquvçilarning 10 foizi oy davomida bir neça marta bulling holatlariga duç kelişini bildirgan. OECD böyiça mazkur körsatkiç örtaça 20 foizni taşkil etgan. Şuningdek, öquvçilarning 87 foizi tabiiy fanlar darslarida öqituvçi har bir öquvçining bilim olişiga qiziqiş bildirişini, 88 foizi esa zarurat tuğilganda öqituvçidan qoşimça yordam olişini ta'kidlagan [5].

Uşbu ma'lumotlar Özbekiston maktablarida pedagogik qöllab-quvvatlaşga oid ijobiy jihatlar mavjudligini körsatadi. Biroq ular öqituvçi va öquvçi munosabatlarida barça muammolar hal etilganini anglatmaydi. Çunki bulling körsatkiçlari, öqituvçiga nisbatan hurmatsizlik va pedagogik işonç turliça mazmunga ega bölgan, alohida örganilişi lozim bölgan hodisalardir.

Bundan taşqari, PISA 2025 natijalarida Özbekiston böyiça matematika va öqiş savodxonligi javoblarida ayrim nomuvofiqliklar aniqlangani sababli uşbu sohalardagi qiyosiy ball körsatkiçlarini talqin qilişda çeklovlar mavjud. Mazkur maqolada asosan maktab muhiti va öquvçilarning sörovnoma javoblariga oid ma'lumotlardan foydalanildi.

Demak, mamlakatimizda ustoz–şogird munosabatlarini takomillaştiriş uçun huquqiy va ma'naviy asoslar mavjud bölsa-da, ularni maktab darajasida aniq taşkiliy-pedagogik mexanizmlar bilan mustahkamlaş dolzarb vazifa bölib qolmoqda.

Xalqaro tadqiqotlar, xorijiy tajribalar va milliy ta'lim tizimining mavjud xususiyatlarini umumlaştiriş asosida umumiy örta ta'lim muassasalarida ustoz–şogird munosabatlarini takomillaştirişning özaro boğliq uç yönalişdan iborat taşkiliy-pedagogik yondaşuvini taklif etiş mumkin.

Birinçi yönaliş - **pedagogik muloqot va özaro hurmat madaniyatini rivojlantiriş.**

Mazkur yönaliş öqituvçi va öquvçi munosabatlarini adolat, özaro hurmat, mas'uliyat va işonç tamoyillari asosida taşkil etişni nazarda tutadi.

Bunda öqituvçilarning pedagogik muloqot kompetensiyalarini rivojlantiriş, öquvçilarning fikrini tinglaş, ularga nisbatan xolis munosabatda böliş, ta'limiy talablarni izçil qöllaş hamda rağbatlantiriş va mulohaza bildirişning pedagogik jihatdan maqbul usullaridan foydalaniş muhim hisoblanadi.

Öqituvçining kasbiy obrösi faqat uning rasmiy maqomi yoki intizomiy vakolatlari bilan emas, balki bilimdonligi, adolatliligi, muloqot madaniyati va öquvçilarning rivojlanişiga qoşayotgan hissasi bilan ham şakllanadi.

İkkinçi yönaliş - **pedagogik munosabatlarni taşkiliy va huquqiy jihatdan qöllab-quvvatlaş.**

Ta'lim muassasalarida öqituvçi, öquvçi va ota-onalarning özaro munosabatlariga oid tuşunarli hamda barça iştirokçilar uçun bir xil amal qiladigan içki qoidalar mavjud bölişi lozim.

Bunda pedagogik nizolar yuzaga kelganda murojaatlarni qabul qiliş, holatni xolis örganiş, tomonlarning fikrini eşitiş, zarur hollarda psixologik va huquqiy yordam körsatiş hamda tegişli qaror qabul qilişning aniq tartibi belgilab qoyilişi maqsadga muvofiq.

Ayniqsa, nizoli holatlarni hal etişda öqituvçi yoki öquvçini oldindan aybdor deb baholamaslik, vaziyatga xolis yondaşiş va taraflarning huquqlarini bir xil himoya qiliş tamoyili muhim ahamiyat kasb etadi.

Bunda sinf rahbari, maktab psixologi, direktor örinbosari va rahbariyat örtasida vazifalar taqsimotini aniq belgilaş zarur.

1 https://lex.uz/uz/docs/-6786401

Uçinçi yönaliş - **pedagogik munosabatlarni muntazam monitoring qiliş va profilaktika işlarini taşkil etiş.**

Mazkur yönaliş ta'lim muassasasidagi ijtimoiy-psixologik muhitni baholaş, pedagogik nizolarning kelib çiqiş sabablarini örganiş va profilaktik çoralarni rejalaştirişni öz içiga oladi.

Bunda öqituvçilar va öquvçilar örtasida anonim sörovnomalar ötkaziş, özaro işonç, xavfsizlik, adolatli munosabat va muloqot madaniyatiga oid körsatkiçlarni tahlil qiliş maqsadga muvofiq.

Monitoring natijalari asosida ehtiyoj mavjud sinflarda pedagogik muloqotni yaxşilaş, öqituvçilarning kasbiy kompetentligini rivojlantiriş va ota-onalar bilan hamkorlikni kuçaytirişga qaratilgan tadbirlarni taşkil etiş mumkin.

2-jadval: **Ustoz–şogird munosabatlarida özaro işonç muhitini şakllantirişning taşkiliy-pedagogik mexanizmlari**

Yönaliş	Asosiy mexanizmlar	Kutiladigan natija
Pedagogik muloqot	Muloqot madaniyati, adolatli munosabat, hamkorlikdagi ta'lim, individual yondaşuv	Öqituvçi va öquvçi örtasida özaro hurmat hamda işonçning mustahkamlanişi
Taşkiliy-huquqiy qöllab-quvvatlaş	İçki qoidalar, murojaatlarni xolis körib çiqiş, psixologik yordam, murabbiylik	Pedagogik nizolarni samarali hal etiş, iştirokçilar huquqlarining ta'minlanişi
Monitoring va profilaktika	Anonim sörovnomalar, pedagogik kuzatuv, xavf omillarini aniql aş, profilaktik tadbirlar	Salbiy munosabatlarni erta aniql aş va xavfsiz ta'lim muhitini şakllantiriş

Taklif etilayotgan yondaşuvning özига xos jihati şundaki, unda pedagogik munosabatlarni takomillaştiriş faqat öqituvçining şaxsiy mahoratiga boğlab qoyilmaydi. Aksinça, mazkur jarayon ta'lim muassasasining taşkiliy faoliyati, öqituvçilarning kasbiy tayyorgarligi, psixologik xizmat va huquqiy kafolatlar bilan uzviy boğliq holda qaraladi.

Uşbu yondaşuvni amaliyotga joriy etişda quyidagi ketma-ketlik maqsadga muvofiq hisoblanadi: dastlab ta'lim muassasasidagi pedagogik munosabatlarning mavjud holatini diagnostika qiliş, keyin aniqlangan ehtiyojlar asosida pedagogik çora-tadbirlarni rejalaştiriş, ularni amalga oşiriş hamda yakunda natijalarni qayta baholaş.

Baholaşda öquvçilarning pedagoglarga işonç darajasi, öqituvçilarning muloqot muhitidan qoniqişi, nizoli murojaatlar xususiyati, psixologik xavfsizlik va ota-onalar bilan hamkorlik körsatkiçlaridan foydalaniş mumkin.

Bunday yondaşuv pedagogik munosabatlar samaradorligini faqat subyektiv tasavvurlar asosida emas, balki muntazam kuzatiladigan körsatkiçlar orqali örganiş imkonini beradi.

XULOSA

Amalga oşirilgan ilmiy-nazariy va qiyosiy tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelindi.

Birinçidan, ustoz–şogird munosabatlari ta'lim jarayonining muhim pedagogik tarkibiy qismi bölib, ularning sifati öquvçilarning ta'limiy faolligi, şaxsiy rivojlanişi va maktab muhitidagi ijtimoiy munosabatlar bilan uzviy boğliqdir.

Ikkinçidan, zamonaviy ta'lim şaroitida öqituvçining kasbiy obrösini mustahkamlaş va öquvçilarning huquq hamda manfaatlarini ta'minlaş bir-biriga zid emas, balki özaro töldiruvçi pedagogik vazifalar hisoblanadi.

Uçinçidan, xorijiy mamlakatlar tajribasi pedagogik munosabatlarni yaxşilaşda huquqiy kafolatlar, maktab va oila hamkorligi, psixologik qöllab-quvvatlaş hamda nizolar profilaktikasini kompleks taşkil etiş muhimligini körsatdi.

Törtinçidan, Özbekistonda ustoz–şogird munosabatlarini rivojlantirişning milliy ma'naviy qadriyatlar va normativ-huquqiy hujjatlarga asoslangan imkoniyatlari mavjud. Ularning amaliy samaradorligini oşiriş pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantiriş, taşkiliy qöllab-quvvatlaş va munosabatlar monitoringini tizimli yölga qoyişni talab etadi.

Beşinçidan, pedagogik muloqot, taşkiliy-huquqiy qöllab-quvvatlaş hamda monitoring va profilaktika yönalişlarini özaro muvofiqlaştiriş asosida taklif etilgan yondaşuv umumiy örta ta'lim muassasalarida özaro işonç muhitini şakllantirişga qaratilgan amaliy işlarni rejalaştiriş uçun metodik asos bölib xizmat qilişi mumkin.

Umuman olganda, ustoz–şogird munosabatlarini takomillaştirişning asosiy şarti öqituvçining kasbiy mavqei va öquvçining şaxsiy qadr-qimmatini birdek e'tirof etuvçi, özaro işonç, adolat va hamkorlikka asoslangan ta'lim muhitini şakllantirişdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. United Nations. Convention on the Rights of the Child. Adopted by General Assembly Resolution 44/25, 20 November 1989. - New York: United Nations, 1989.
2. Özbekiston Respublikasining "Pedagogning maqomi töğrisida"gi Qonuni. 2024-yil 1-fevral, O'RQ–901-son. - Qonunçilik ma'lumotlari milliy bazasi. https://lex.uz/docs/-6786401
3. OECD. Results from TALIS 2024: The State of Teaching. - Paris: OECD Publishing, 2025. – 306 p. DOI: 10.1787/90df6235-en.
4. OECD. PISA 2025 Results (Volume I): Future-Ready Students. - Paris: OECD Publishing, 2026. - 377 p. DOI: 10.1787/73451bc5-en.
5. OECD. PISA 2025 Results (Volume I): Uzbekistan. Country Note. - Paris: OECD, 2026. - 10 p. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2025-results-volume-i-country-notes_2d4ff9ea-en/uzbekistan_f977081e-en.html
6. OECD. Results from TALIS 2024: Uzbekistan. Country Note. - Paris: OECD, 2025. https://www.oecd.org/en/publications/results-from-talis-2024-country-notes_e127f9e2-en/uzbekistan_96cdef5e-en.html
7. Roorda D.L., Koomen H.M.Y., Spilt J.L., Oort F.J. The Influence of Affective Teacher–Student Relationships on Students' School Engagement and Achievement: A Meta-Analytic Approach // Review of Educational Research. - 2011. - Vol. 81, No. 4. - P. 493–529. DOI: 10.3102/0034654311421793.
8. Yoon J., Rönnlund M. Control and agency in student–teacher relations: a cross-cultural perspective on Finnish and Korean comprehensive schools // Education Inquiry. - 2021. - Vol. 12, No. 1. - P. 54–72. DOI: 10.1080/20004508.2020.1744350.
9. Yang Y., Qin L., Ning L. School Violence and Teacher Professional Engagement: A Cross-National Study // Frontiers in Psychology. - 2021. - Vol. 12. – Article 628809. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.628809.
10. Kärnä A., Voeten M., Little T.D., Poskiparta E., Kaljonen A., Salmivalli C. A Large-Scale Evaluation of the KiVa Antibullying Program: Grades 4–6 // Child Development. - 2011. - Vol. 82, No. 1. - P. 311–330. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2010.01557.x.
11. Gaffney H., Farrington D.P., Ttofi M.M. Examining the Effectiveness of School-Bullying Intervention Programs Globally: A Meta-analysis // International Journal of Bullying Prevention. - 2019. - Vol. 1. - P. 14–31. DOI: 10.1007/s42380-019-0007-4.
12. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology of Japan. Survey on Problem Behavior, Non-attendance and Other Student Guidance Issues: FY2024 Results. - Tokyo: MEXT, 2025.
13. Ministry of Education, Singapore. Guidelines for School-Home Partnership: Raising a Happy, Confident, and Kind Generation Together. - Singapore, 2024.
14. Republic of Kazakhstan. On the Status of a Teacher. Law of the Republic of Kazakhstan No. 293-VI, December 27, 2019.
15. Ministry of Education, Republic of Korea. Four Acts for the Protection of Teachers' Rights Passed by the National Assembly. - Seoul, September 21, 2023.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(1)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.